

Monialainen turvallisuuskasvatus ilmiölähtöisen oppimisen tukena

Dokumenttiaineistoon perustuvaa pohdintaa

Turun yliopisto
University of Turku

Monialainen turvallisuuskasvatus ilmiölähtöisen oppimisen tukena - Dokumenttiaineistoon perustuvaa pohdintaa

Prosessissa: Ainedidaktisia tutkimuksia 13 - julkaisusarja (TSV1)

Jatko-opiskelija Mikko Puolitaival
mikko.puolitaival@utu.fi

Professori Eila Lindfors
eila.lindfors@utu.fi

**OPETTAJANKOULUTUSLAITOS
RAUMA**

Taustaa I

Oppilaitosten turvallisuuskysymysten nousu huomion kohteeksi 2000 –luvulla tapahtuneiden väkivallanteiden ja onnettomuuksien myötä. (Lindfors 2012, 13-14; Paasonen, Huuonen & Paasonen 2012, 21-23).

Rauma 1989, Jokela 2007, Kauhajoki 2008, Kouvola 2014

Oppilaitosten turvallisuus, oppimisympäristöjen turvallisuus
(OM 2009, SM 2009, OM 2010, OTKES 2014, OKM 2015, TUKO I-III, EDUSAFE)

Turvallisuuskulttuuri, opettajien turvallisuusosaaminen
(Waitinen 2011, SM 2012, OKM 2013, Lindfors 2012,
Lindfors & Somerkoski, 2016, OPETURVA I-II, EDUSAFE)

Oppilaiden turvallisuusosaaminen
(POPS 2014, Lindfors, Somerkoski, Kärki & Kokki 2017)

Taustaa II

Turvallisuus perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa

- 1984: Kansalaistaito
- 1994: (Työturvallisuus)
- 2004: Turvallisuus ja liikenne -aihekokonaisuus
- 2014: Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot + ainekohtaiset tavoitteet.

Turvallisuusviestintä pelastustoimen normiohjauksessa

- 1999: Pelastustoimilaki
- 2005: Pelastustoimen valistus- ja neuvontatyön strategia
- 1999: Pelastustoimilaki
- 2011: Pelastuslaki
- 2012: Pelastustoimen turvallisuusviestintästrategia

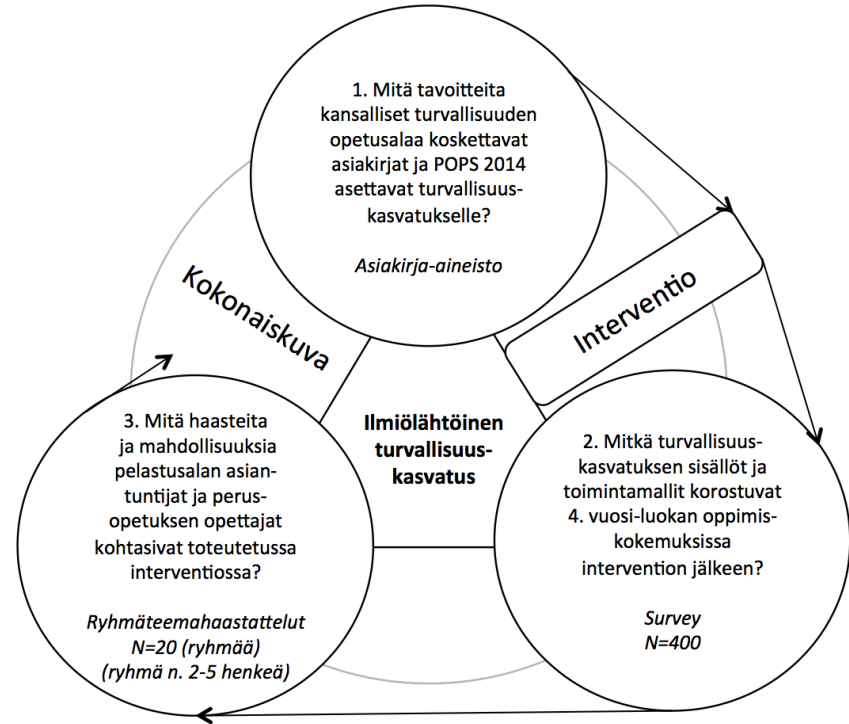
POPS 2014:n tavoitteet edellyttävät oppimisympäristöjen monipuolistamista, monialaisten oppimiskokonaisuuksien toteuttamista. Lisäksi POPS 2014 suosittelee yhteistyötä koulun ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa (POPS 2014, 25-32).

Voitaisiinko osaaminen ja resurssit yhdistää siten, että lopputuloksena olisi oppilaan näkökulmasta ilmiölähtöinen tapa oppia turvallisuusosaamista monialaisesti?

(PETU 10+) Yksilöiden rooli turvallisuudessa & Pelastustoimen tehtävät ja toiminta

Tutkimustavoitteet

- Tavoitteena oli selvittää **millaisia turvallisuuskasvatustavoitteita tavoitteita on esitetty** perusopetuksen opetussuunnitelmassa ja muissa perusopetuksen turvallisuuskasvatusta koskevissa normiohjausasiakirjoissa, sekä keskeisissä oppilaitosturvallisuutta käsittelevissä raporteissa.
- Lisäksi tutkimuksessa **tarkasteltiin ovatko turvallisuuskasvatuksen tavoitteet samansuuntaisia eri asiakirjoissa** ja luovatko tavoitteet perusteet ilmiölähtöiselle ja monialaiselle eri oppiaineiden tavoitteita ja sisältöjä ja sen myötä eri tiedonaloja eheyttävälle turvallisuuskasvatukselle peruskoulussa?

Keskeisimmät käsitteet

- **Turvallisuuskasvatus**
- **Turvallisuusosaaminen**
- **Pelastustoimi**
- **Perusopetus**
- **Ilmiölähtöinen oppiminen**
- **Monialainen oppimiskokonaisuus**

*Lapsille ja nuorille suunnattua turvallisuustietojen, taitojen ja –asenteiden opetusta.
(Pelastustoimi 2012; Waitinen 2011; Lindfors 2012)*

Asenteiden, tietojen, taitojen sekä tahdon kokonaisuutta, jolla ennakoidaan vaaroja ja riskejä sekä kohdataan että jälkihoitetaan turvallisuuspoikkeamia. (Hollnagel, 2014; Puolitaival & Lindfors 2018; Lindfors & Somerkoski, 2016; Lindfors, Somerkoski, Kärki & Kokki 2017)

*Järjestelmä jonka tehtävänä on huolehtia onnettomuuksien ehkäisystä, pelastustoiminnasta ja väestönsuojelusta.
(Pelastuslaki 2011/379; Sanastokeskus TSK 2006)*

Oppivelvollisille tarjottava oppimäärä joka käsittää 9 vuosiluokkaa. Perusopetuksella on sekä kasvatus- että opetustehtävä. Sen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisinä ja yhteiskunnan jäseninä sekä opettaa tarpeellisia tietoja ja taitoja. Perusopetus antaa myös valmiuden ja kelpoisuuden toisen asteen opintoihin. (Perusopetuslaki 1998/628; POPS2014)

Laajempien sisältökokonaisuuksien projektimaista opiskelua. Oppimisen lähtökohtana todellisen maailman ilmiöt. Tiedonalaalähtöinen eheyttäminen (POPS2014; Juuti, Kairavuori, Tani 2015; Lonka ym 2016, Halinen & Jääskeläinen 2015; Dewey 1957; Kolb 1984; Rauste-von Wright ym. 2003)

Monialainen oppimiskokonaisuus on POPS:ssa esitetty käytännön järjestely em. teemaan liittyen. Se tarkoittaa ehyttäviä ja oppiaineiden yhteistyöhön perustuvia opiskelujaksoja, jossa oppiainerajat ylittäen tarkastellaan todellisen maailman ilmiöitä tai teemoja kokonaisuuksina. (POPS2014, 31).

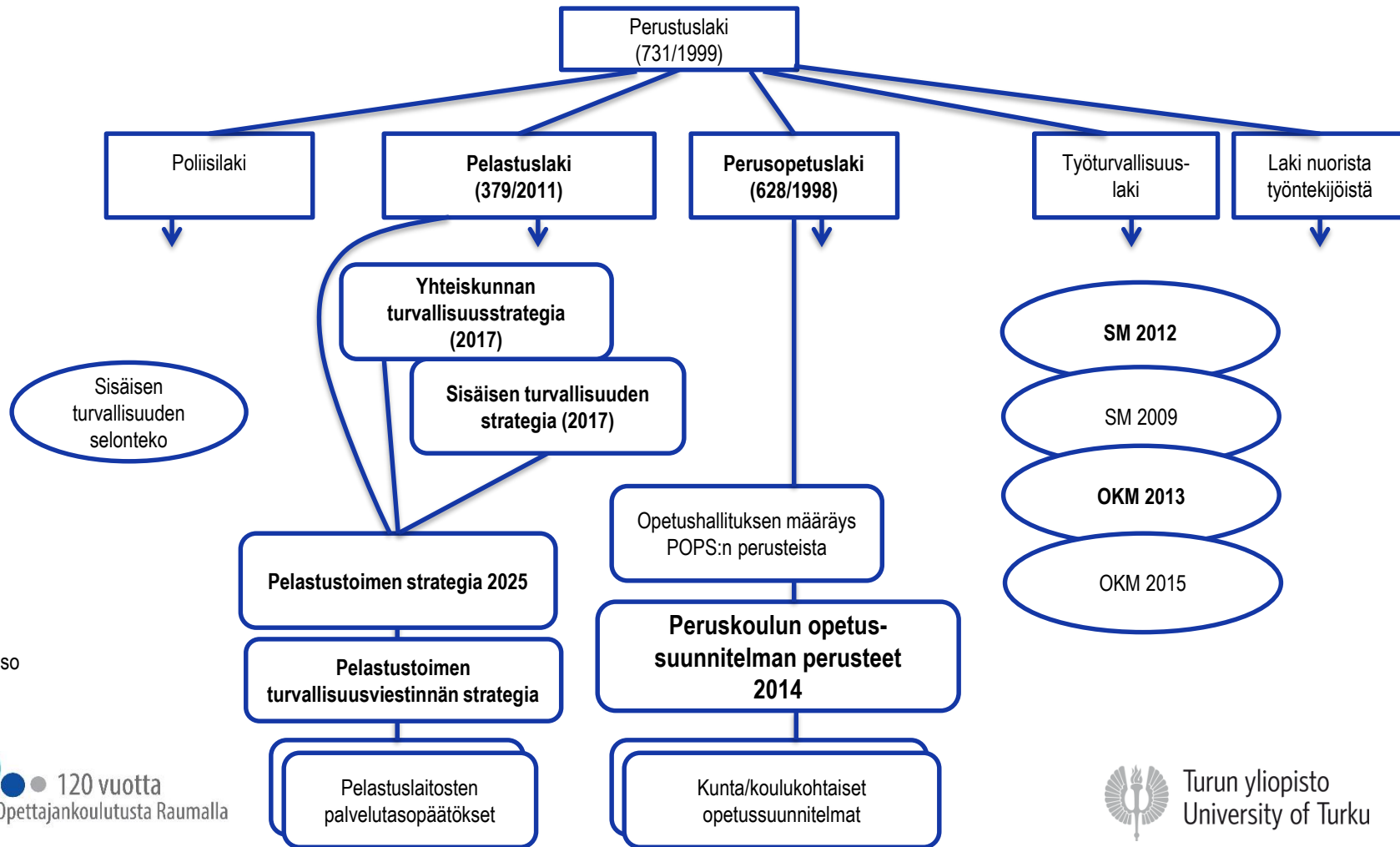
Näkökulma turvallisuuteen

- **Safety:** turvallisuus joka ei vaarannu tarkoituksellisen toiminnan vuoksi, vaan esimerkiksi onnettomuuksien ja virheiden kautta. **Security:** tarkoitukselliselta ja vahingoittavalta toiminnalta suojautuminen. (Reiman ym. 2008, 83; Albrechtsen 2003, 1-4.)
- Turvallisuudessa on yleensä kysymys jonkin asian suhteesta uhkaan ja riskiin. Sillä voidaan tarkoittaa tilaa jossa uhkat ja riskit ovat hallittavissa tai toimintaa, jolla uhkat ja riskit pyritään saamaan hallintaan. (Lanne 2007, 19.)
- Turvallisuus voi tarkoittaa myös tunnetta siitä, että kaikki on hyvin. (Albrechtsen 2003, 2; TSK 2014, 47.)
- *Laaja turvallisuuskäsitys – Kokonaisturvallisuus.* (YTS2017).

Tutkimusaineisto

- 9 asiakirjaa - yhteensä 910 sivua
 - Aineisto oli helposti saatavilla internetistä. Dokumentit kovalevylle pdf-muotoon.
 - Dokumenttien tekstityyli oli vaihteleva (lait, strategiat, POPS jne.)
 - Poiminnot jouduttiin tekemään melko matalalla kynnyksellä. Lopullinen poimintojen karsinta analyysivaiheessa.
 - Dokumenteissa oli myös jonkin verran päällekkäisyyttä (lainaukset) ja toistoa. (Poiminnot lähtökohtaisesti alkuperäisestä).
1. Pelastustoimen turvallisuusviestinnän strategia 2012
 2. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014
 3. Turvallisuus perusopetuksessa – Loppuraportti. OKM 2013
 4. Perusopetuslaki (852/1998)
 5. Pelastuslaki 379/2011
 6. Hyvä elämä – turvallinen arki. Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvallisuuden strategiasta 5.10.2017
 7. Turvallisuus perusopetuksessa. SM 2012.
 8. Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. Valtioneuvoston periaatepäätös. 2.11.2017
 9. Pelastustoimen strategia 2025

Ohjeet,
strategiat ja
selvitykset

Ruohonlatvataso

Tutkimuksen toteuttaminen

- **Turvallisuuskasvatukseen** liittyvien osumien poiminta:
- Lukemalla
- Hakutoiminnoilla: mm. hakusanat: turv* OR auttam* OR pelast* OR vaara* etc.
- Uudelleen lukemalla
- Poimintojen kopiointi tekstinkäsittelytaulukkoon

Liikunnan oppimisympäristöihin ja työtapoihin liittyvät tavoitteet vuosiluokilla 1–2

Liikunnan tehtävää ja tavoitteita toteutetaan opettamalla turvallisesti ja monipuolisesti erilaisissa oppimisympäristöissä sisä- ja ulkotiloissa oppilaita osallistaen. Opetuksessa otetaan huomioon vuodenajat, paikalliset olosuhteet sekä koulun ja ympäristön tarjoamat mahdollisuudet tarkoituksenmukaisella tavalla. Opetuksen yhteydessä korostetaan fyysistä aktiivisuutta ja yhteistoiminnallisuutta ylläpitäviä työtapoja, kannustavaa vuorovaikutusta ja toisten auttamista sekä henkisesti ja fyysisesti turvallista toimintaa. Koulun ulkopuolisille liikuntapaikoille siirtymisessä edistetään turvallista liikennekäyttäytymistä.

(POPS 2014, s.149)

Analyysi

TAULUKKO 1. Esimerkki luokittelun etenemisestä

<i>Alkuperäisilmaus</i>	<i>Pelkistetty ilmaus</i>	<i>Alaluokka</i>	<i>Arvot/ asenteet Tiedot Taidot</i>
Terveystiedon kannalta keskeistä on oppia ymmärtämään terveyttä tukevia ja suojaavia tekijöitä ympäristössä ja ihmisten toiminnassa, ja edistää terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta tukevaa osaamista (POPS 2014, 239).	Turvallisuutta tukevan osaamisen ja ymmärryksen edistäminen.	Turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen	Tiedot
Kansalaisten kriittisen medialukutaidon, digitaalisen perusosaamisen sekä luotettavan journalismin ja mediailmapiirin edistäminen vahvistavat kansalaisten yhteiskuntaan osallistumista ja moniulotteisen mediaympäristön turvallista hallintaa sekä auttavat torjumaan disinformaatiota (YTS 2017, 22).	Medialukutaidon ja digitaalisen perusosaamisen vahvistaminen.	Arjessa selviämisen taidot	Taidot

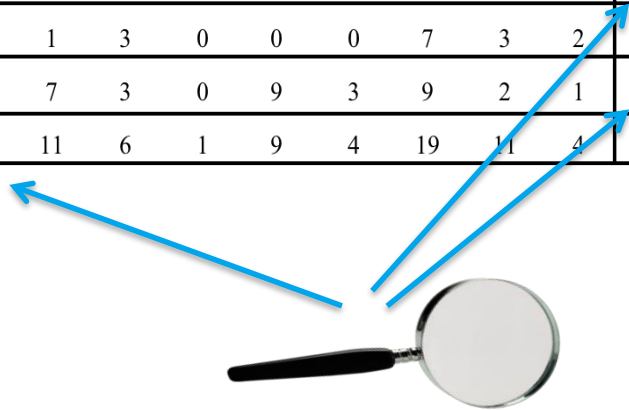
- Aineistolähtöinen sisällönanalyysi (Tuomi, 2009)
- Alkuperäisilmaukset tiivistettiin pelkistettyyn muotoon samalla muodostaen samankaltaisista tavoitteista alaluokkia. Alaluokkia lopulta yhteensä kahdeksan. (Taulukko 3.)

- Lisäksi tavoitteiden teemoittelu:
 1. Arvot ja asenteet
 2. Tiedot
 3. Taidot

(Vrt. Lindfors & Somerkoski, 2016)

TAULUKKO 2. Turvallisuustavoitteet tutkimusaineiston asiakirjoissa sekä teemoiteltujen tavoitteiden frekvenssi asiakirjoittain

	POPS 2014	SM 2012a	OKM 2013	Perusop.laki	Pelastuslaki	Sm 2017	SM 2012b	YTS 2017	SM 2016	Yhteensä (N)	Yhteensä (%)
Arvot/asenteet	5	3	0	1	0	1	3	6	1	20	12
Tiedot	23	1	3	0	0	0	7	3	2	39	24
Taidot	72	7	3	0	9	3	9	2	1	106	64
Yhteensä	100	11	6	1	9	4	19	11	4	165	100

*Turvallisuuskasvatustavoitteet
POPS 2014 oppiaineissa:*

*Ympäristöoppi
Terveystieto
Liikunta
Käsityö
Kotitalous
Kemia
Fysiikka
Yhteiskuntaoppi
Biologia
Musiikki
Maantieto*

Turun yliopisto
University of Turku

Tuloksia

- Kahdeksan alaluokkaa
- Neljä yläluokkaa
- Kolme pääluokkaa
 - Ennakointi (51 %)
 - Toiminta (32 %)
 - Toipuminen ja turvallisuuden omistajuus (17 %)

ALALUOKAT (N)	a) arvot/ asenteet b) tiedot c) taidot	YLÄLUOKAT (osuus kokonaisuudesta)	PÄÄLUOKAT
Turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen (23)	d) 4 e) 7 f) 12	YLÄLUOKKA 1 Ennakointi arjessa	PÄÄLUOKKA 1 Ennakointi
Arjessa selviämisen taidot (37)	a) 1 b) 16 c) 20	36 %	
Riskien tunnistaminen ja arviointi (13)	a) 1 b) 7 c) 5	YLÄLUOKKA 2 Varautuminen vaaroihin	
Onnettomuuksien ehkäisy ja varautuminen (11)	a) 0 b) 2 c) 9	15 %	PÄÄLUOKKA 2 Toiminta
Turvallinen toiminta käytännön tilanteissa (39)	a) 0 b) 2 c) 37	YLÄLUOKKA 3 Turvallinen toiminta tilanteissa	
Tarkoituksenmukainen toiminta onnettomuustilanteissa (14)	a) 0 b) 0 c) 14	32 %	
Kriiseistä selviytyminen (6)	a) 4 b) 1 c) 1	YLÄLUOKKA 4 Toipuminen ja turvallisuuden omistajuus	PÄÄLUOKKA 3 Toipuminen ja turvallisuuden omistajuus
Turvallisuuden omistajuus ja vastuullisuus (22)	a) 10 b) 4 c) 8	17 %	

Pohdinta

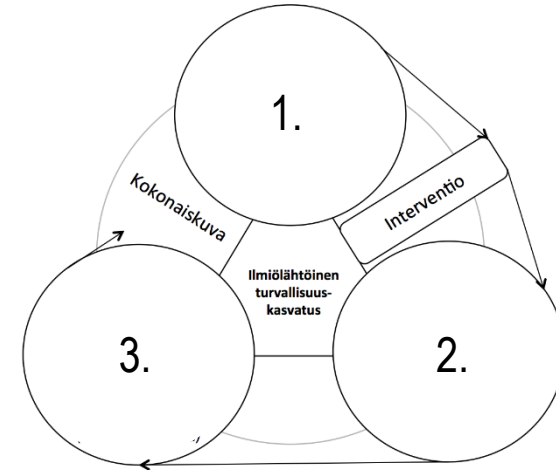
- Suhteutettaessa tuloksia aiempaan tutkimukseen, nähdään pääluokkien noudattavan pääosin jakoa turvallisuuden hallinnasta, jossa kokonaisuus muodostuu **ennakoinnista, toiminnasta ja toipumisesta** (vrt. Hollnagel, 2014).
- Turvallisuuden omistajuus ja vastuullisuus -pääluokka sisälsi koko aineistoa ajatellen eniten **asenteisiin ja arvoihin** liittyviä tavoitteita, jotka ovat keskeinen tekijä sitoutumisessa vastuunottoon ja turvallisuuden kehittämiseen (Lindfors, Somerkoski, Kärki & Kokki, 2017). Asenteet ja arvot painottuivat yhteen alaluokkaan, mutta kokonaisuudessaan niiden osuus opetusta ohjaavien asiakirjojen tavoitteissa on melko vähäinen (12 %).
- **Kriiseistä selviytyminen -alaluokan kokonaisrooli oli hyvin pieni eikä kriiseistä toipuminen noussut ollenkaan esiin POPS 2014:ssa oppimistavoitteena.** Sen sijaan se nousi esiin Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa (2017). Tutkimuksen tulokset saavatkin ehdottamaan että resilienssin ja kriiseistä toipumisen (O'Brien & Read, 2005; Nieminen ym., 2017) näkökulmia pitää sisällyttää myös perusopetukseen. Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa kriisillä viitataan lähinnä yhteiskunnalliseen tapahtumaan, mutta myös yksityiselämässä vastaan tulevia vastoinkäymisiä voidaan kuvata kriiseiksi.
- Tulosten perusteella voidaan todeta, että vaikka painotuksissa onkin eroja, **eivät asiakirjat ole sisällöllisesti ristiriitaisia.** POPS 2014:ssa turvallisuuskasvatustavoitteet korostuivat ympäristöopin, liikunnan, terveystiedon ja käsitöiden sisällöissä, mutta niitä esiintyi yhteensä 11:ssä eri oppiaineessa eri luokka-asteilla.
 - Perusopetuksen turvallisuuskasvatusta ohjaava normiohjaus tarjoaakin hyvät perusteet ilmiölähtöiselle ja monialaiselle eri oppiaineiden tavoitteita ja sisältöjä ja sen myötä eri tiedonaloja eheyttävälle turvallisuuskasvatukselle peruskoulussa (vrt. Cantell, 2015,; Juuti ym., 2015; Lonka ym., 2015).

Pohdintaa sekä jatkotutkimusaiheita

- Tutkimuksen tuloksia voidaan suoraan hyödyntää suunniteltaessa pelastuslaitoksen sekä muiden turvallisuustoimijoiden ja koulun yhteistoimintana toteuttavaa turvallisuuskasvatusta. Tutkimuksen tulosten pohjalta myös eri asiakirjoista vastaavat tahot voivat arvioida, mitä ja millä tavoin painottunutta turvallisuutta asiakirjoissa jatkossa on tarpeen tavoitella.
- Tarkempi tarkastelu suhteessa Lindfors & al. (2017), Somerkoski (2012).
(pojat, tytöt, yläkoulu, alakoulu – tiedot-aidot-asenne -- mitä ilmiölähtöisyys voisi tuoda)
- Tarkempi tarkastelu suhteessa Näsi, M., Virtanen, M., & Tanskanen, M. (2017).
Oppilaitosten turvallisuustutkimus 2016. Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 20/2017. (Security)
- Miten turvallisuuskasvatusta voidaan toteuttaa ilmiölähtöisesti, oppimisympäristöjä laajentaen sekä asiantuntijoiden, opettajien ja oppilaiden yhteistyötä lisäten?

2) Oppilaiden näkökulma? 3) Opetuksen järjestäjien näkökulma?

Kiitos

- +358 44 519 7411
- mikpuo@utu.fi
- mikko.puolitaival@satapelastus.fi
- @puolipolvi

Lähteet

- Albrechtsen, E. (2003) Security vs safety. Norwegian University of Science and Technology Department of Industrial Economics and Technology Management. [Luettu 6.7.2017]
- Halinen, I & Jääskeläinen L. (2016) Opetussuunnitelmauudistus 2016. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Näin rakennat monialaisia oppimiskokonaisuuksia. Jyväskylä: PS-kustannus. 19-36
- Hollnagel, E. (2014) Is safety a subject for science? Safety Science 67. 21–24
- Lanne, M. (2007) Yhteistyö yritysturvallisuuden hallinnassa. Tutkimus sisäisen yhteistyön tarpeesta ja roolista suurten organisaatioiden turvallisuustoiminnassa. Väitöskirja. VTT Publication 632. Espoo: VTT.
- Lindfors, E. (2012) Turvallinen oppimisympäristö, oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri ja turvallisuuskasvatus – käsitteellistä pohdintaa ja tutkimushaasteita. Teoksessa Lindfors, E. (toim.) Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö, 12–28.
- Lindfors, E., Somerkoski, B., Käiki, T. & Kokki, E. (2017) Perusopetuksen oppilaiden turvallisuusosaamisesta. Teoksessa Kallio, M., Juvonen, R. ja Kaasinen, A. (toim.) Jatkuuus ja muutos opettajankoulutuksessa. Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisuja. Ainedidaktisia tutkimuksia 12. Helsinki: Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. 109-126
- Lindfors, E. & Somerkoski, B. (2016) Turvallisuusosaaminen luokanopettajaopettajankoulutuksen opetussuunnitelmassa. Teoksessa Pakula, H-M., Kouki, E., Silfverber, H. & Yli-Panula, E. (toim.) Uudistuva ja uusiutuva ainedidaktiikka. Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisuja. Ainedidaktisia tutkimuksia 11. Turku: Painosalama. 328-343.
- Lonka, K., Hietjärvi, L., Hohti, R., Nuorteva, M., Rainio, A.P., Sandström, N., Vaara, L. & Westling, S.K. (2015) Ilmiölähtöisesti kohti innostavaa oppimista. Teoksessa Cantell, H. (toim.) Näin rakennat monialaisia oppimiskokonaisuuksia. Jyväskylä: PS-kustannus. 49-76.
- Niemelä, P. (2000). Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko. Teoksessa P. Niemelä & A. Lahikainen (Toim.) Inhimillinen turvallisuus. Tampere: Vastapaino, 1-37.
- OKM (2013). Turvallisuuden edistäminen oppilaitoksissa. Seurantaryhmän raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä: 2013.8.
- Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Helsinki: Opetushallitus.
- Paasonen, J. (toim.), Huuromäki, T. & Paasonen, T. (2012) Oppilaitoksen turvallisuusjohtaminen. Helsinki: Tietosanomaa Oy
- Pelastuslaki 379/2011. FINLEX: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379> [Luettu 10.3.2017]
- Pelastustoimen turvallisuusviestinnän strategia (2012)
- Perusopetuslaki 628/1998. FINLEX: http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf. [Luettu 8.2.2018].
- Reiman, T., Pietikäinen, E. & Oedewald, P. (2008) Turvallisuuskulttuuri. Teoria ja arviointi. VTT:n julkaisuja 700
- Rekola, H., Itkonen, P. & Saine-Kotonen, A. (2017) Helsingiläisten yläkouluisten turvallisuusosaamisesta ja turvallisuusviestinnän vaikuttavuuden mittaamisesta. Helsinki: Helsingin kaupungin pelastuslaitoksen julkaisuja.
- Rinne, R. (1987). Onko opetussuunnitelma ideologiaa? Opetussuunnitelma aikakautensa sosiaalisten ehtojen raamittamana skenaariona. Teoksessa P. Malinen & P. Kansanen (toim.) Opetussuunnitelman tutkimukselliset kehitykset. Helsingin yliopisto. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 48. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- SM (2012). Turvallisuus perusopetuksessa. Loppuraportti. Sisäasiainministeriön julkaisu 6/2012. Sisäasiainministeriö: Helsinki
- Somerkoski, B. (2013) Turvallisuus yläkouluisten kokemana. Teoksessa Mäkinen, J. (toim.) Asevelvollisuuden tulevaisuus. Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. 133-143
- Viitikka E. 2009. Opetussuunnitelman mallin jäsenyys. Sisältö ja pedagogiikka kokonaisuuden rakentajina. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 44.
- Waitinen, M. (2011). Turvallinen koulu? Helsingiläisten peruskoulujen turvallisuuskulttuurista ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Helsingin yliopisto. Tutkimuksia 334. Väitöskirja
- Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. Valtioneuvoston periaatepäätös / 2.11.2017. Turvallisuuskomitea: Helsinki.